

SVERIGE 8:25
NORGE 10:-
DANMARK 10:-
INKL. MOMS

MYNT KONTAKT

2

MARS 1981

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

Gustav II Adolfs likfärd (2)

sid 28

Penningar i det forna Japan

sid 35

Kopparmynt blir silvermynt

sid 38

Statsbesöket i Österrike

sid 41

AUKTION 23

4-5 april 1981

OPERA KÄLLAREN, STOCKHOLM

Ca. 800 nr Sverige bl a

Gustav Vasa, 4 skilling 1535 RRR
Hertig Johan & Karl, 8 mark klipping 1568 RR
Johan III, 1/2 daler 1573 RRR
Sigismund, 1 daler 1594 RR
Karl IX, 20 mark 1608 RR
Gustav II Adolf, 1 dukat 1634, begravn. RRRR
1 riksdaler u. år krön. RRR
Elbing, 3 dukat 1631 RRRR
Erfurt, 10 dukat 1631 RRRR
Mainz, 2 dukat 1632 RRR

Kristina, Pommern, 1 dukat 1653 RRR
Karl XI, Riga, 2 dukat 1667 RR
Ulrika Eleonora, 2 dukat 1719
Karl XIV Johan, 2 dukat 1843 R
1 riksdaler 1827 Troyska ass R
Oskar I, 4 dukat 1846 R
4 dukat 1850 R
2 dukat 1857 R
Karl XV, 50 öre 1862, spegel R

Dessutom kan nämnas ett antal sällsynta markmynt från Gustav II Adolf, många äldre kopparmynt, ett rikt urval mindre besittningsmynt, samt ett större antal mynt i hög kvalitet från Oskar II och Gustav V. Vidare en serie vackra kastmynt.

Sedlar

Utländska medeltidsmynt

Förordningar

Utländska silver- och kopparmynt

Skandinaviska medaljer Guldmynt

Sammanlagt mer än 1 200 nr

Den rikt illustrerade auktionskatalogen utkommer i början av mars och kan erhållas genom insättning av 25:- på pg. 3003-1.

VI EMOTTAGER NU BÄTTRE SVENSKA OCH UTLÄNDSKA MYNT, SEDLAR OCH MEDALJER TILL AUKTION 24 DEN 17-18 OKTOBER 1981.

B. AHLSTRÖM MYNTAUKTIONER KB

Kungsgatan 28
Box 7662, 103 94 STOCKHOLM
Tel. 08-10 10 10, 14 02 20

MYNTKONTAKT

ORGAN FÖR
SVENSKA
NUMISMATISKA
FÖRENINGEN

Östermalmsgatan 81
114 50 Stockholm
Telefon 08-67 55 98
(måndag-fredag kl 10.00-13.00)

Myntkontakt:

Postgiro 42 30 50-4

Bankgiro 219-0502

Svenska Handelsbanken

Myntkontakt utkommer den 1 i
månaderna februari – maj och
september – december.

Prenumeration: helår 60:–

REDAKTION

*Huvudredaktör
och ansvarig utgivare:*

Lars O. Lagerqvist

Söderårby gård, Vansö

152 00 STRÄNGNÄS

Telefon: 0152-200 79

08-63 07 70

Biträdande redaktörer:

Hans Franzén

Madeleine Greijer

Torbjörn Sundqvist

Copyright:

Myntkontakt och respektive
författare, vilka ansvarar för
sakinnehållet i sina bidrag

ANNONSER

Bokning

Telefon 08-67 55 98, 756 86 62

Annonspriser exkl. moms:

2 sidor (mittuppslag)	2 000:–
2:a omslagssidan	1 320:–
omslagets 4:e sida	1 650:–
1/1 sida (157×220 mm)	1 100:–
2/3 sida (104×220 mm)	770:–
1/2 sida (157×108 mm)	580:–
1/3 sida (50×220 mm)	410:–
1/4 sida (76×108 mm)	320:–
1/6 sida (50×108 mm)	220:–
1/12 (50×52 mm)	120:–

Sista materialdag:

Den 5:e i månaden

före utgivning

Heloriginal alt.

manus och gärna skiss.

Sändes till Ordfront

Box 19504, 104 32 Stockholm

Annonser som ej är förenliga

med SNF:s, FIDEM:s och

AINP:s etik

kommer att avböjas

ISSN nr 0435-8245

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Vårens program

MARS

Onsdag 4. kl. 18.30 på Historiska Museernas lunchrum. Hur förvara, köpa och sälja mynt. Diskussion.

Lördag-söndag 21-22. kl. 11-17 MYNTETS DAG i Historiska Museet, Narvavägen 13-17, Stockholm. Se även separat annons.

APRIL

Fredag 3. kl. 18.30 på Historiska Museernas lunchrum. Bengt Hovén käserar om arabiska mynt.

Årsmötet kommer att äga rum i april eller maj.

MAJ

Onsdag 6. Föreningsträff. Programmet ej fastställt.

Torsdag 14. kl. 18.30 på Historiska Museernas lunchrum. Lars Lagerqvist talar om arkeologiens betydelse för medeltidsmyntens bestämning.

Tisdag 19. Föreningsträff. Programmet ej fastställt.

Onsdag-torsdag 20-21. Vårauktionen på Historiska museernas hörsal.

Samlarmynt

Flera beställare av samlarmynt har ännu ej hämtat 1979 års mynt på kansliet. Nu har även 1980 års mynt kommit och börjat distribueras. 200-kronorsmyntet är slutsålt.

De som bett att få hämta sina mynt på kansliet (för att spara in portot) ombedes göra detta **snarast**.

Kansliet

Observera

Stockholmsbesökare, som tillhör någon till Svenska Numismatiska Föreningen eller Nordisk Nu-

numismatisk Union ansluten förening, är alltid välkommen till Svenska Numismatiska Föreningens möten. Programdetaljer finns inspelade på föreningens automatiska telefonsvarare. (08/67 55 98)

Gustav II Adolfs likfärdsmynt från Wolgast

Av Lars O. Lagerqvist

(forts från föregående nummer)

Kastmynten i Wolgast

Som framgått av Myntkontakt 1981:1 utkastades mynt såväl under processionen i Wolgast som i Stockholm. De senare har som nyss sagts kunnat identifieras – men vilka var de förra? Minst ett femtiotal olika präglingar kan anses ha utkommit efter Gustav II Adolfs död. Genom några anteckningar, gjorda av framlidne Nils Ludvig Rasmusson, blev författaren uppmärksam på att tillverkningsorten för just de minnesmynt som kastades ut i Wolgast kunde spåras. Den avdelning av Räntekammaren, vars verksamhet var förlagd till denna stad under första halvåret 1633, hade givetvis en bokföring efter svenska normer. Lyckligtvis har den bevarats och bär undersignum Wolgast. Här återfinns icke blott några av drottningens beställningar av *Gnadenpfennige* – tyvärr omöjliga att identifiera med bestämda nummer hos B. E. Hildebrand – utan en hel, i detalj redovisad tillverkning av minnesmynt i silver i flera valörer samt i guld om 4 dukater, allt avsett att i representationssyfte bortskänkas vid Gustav II Adolfs överförande från Wolgast till Sverige. Dessa

präglades vid det lokala myntverket, vars verksamhet efter ca 1600 eljest är mycket svårpenetrerad, för att inte säga helt okänd. En för forskningen hittills obekant myntmästare, Hinrich Martens, respektive en myntgravör, Jürgen Hornbostell, den senare inkallad från "Strålsund", förekommer i handlingarna. Av räkenskapsboken framgår att myntmästaren Hinrich Martens den 9 juli 1633 i och för prägling av minnesmynt tog emot dels 1 800 riksdaler, dels 404 dukater. I arbetslön erhöll han den 29 juli 130 riksdaler;

hans egenhändiga kvitto å detta belopp finns bland verifikationerna (fig 6).

Ett annat uppdrag erhöll Hinrich Martens, i det att han sändes till Mecklenburg för att där hämta 1 248 dukater av kontributionsmedlen. I reseersättning fick han 40 riksdaler.

Myntgravören Jürgen Hornbostell fick den 23 juli 1633 i arbetslön för stamparna till minnesmynten 100 riksdaler; liksom i fråga om Martens finner vi hans egenhändiga kvitto ibland verifikationerna (fig 7).

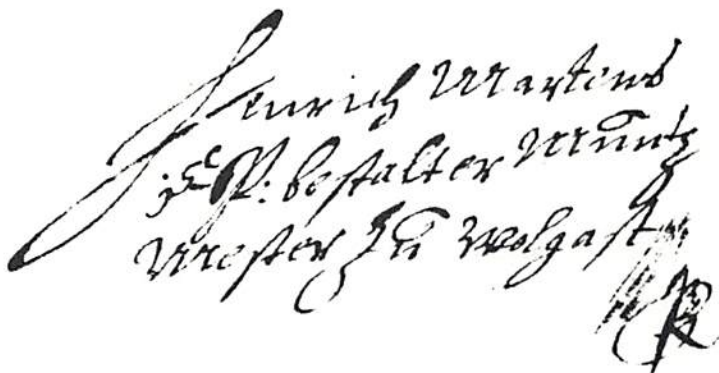
A handwritten autograph in black ink on aged paper. The text is written in a cursive script and reads: "Hinrich Martens", "i Off. befaller verintz", "Wolgesten in Wolgast". There is a large, stylized initial or signature mark at the bottom right.

Fig 6. Autograf av myntmästaren i Wolgast 1633, Hinrich Martens. Räntekammarböcker 1633, vol. Wolgast, Riksarkivet.

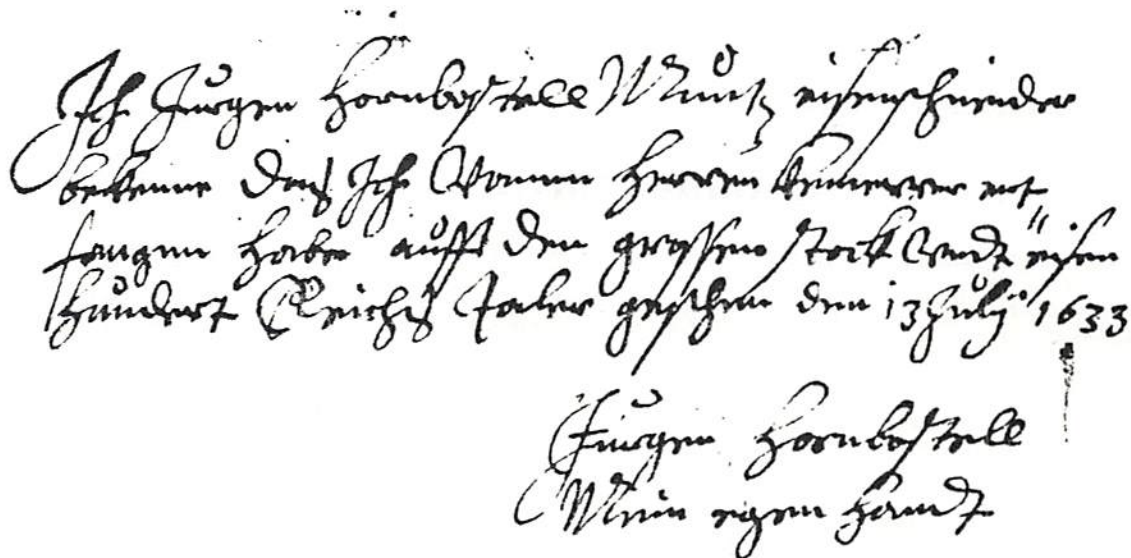
A handwritten autograph in black ink on aged paper. The text is written in a cursive script and reads: "Jürgen Hornbostell", "Wolgesten in Wolgast", "auf", "sagene Arbeit auff die guldene Reichsmede", "Hilfend", "Erliche", "Arbeit guldene", "den 13 July 1633", "Jürgen Hornbostell", "Wolgesten in Wolgast".

Fig 7. Den från Strålsund inkallade myntgravören Jürgen Hornbostells autograf. Samma källa som fig 6.

GUSTAVUS
TRIUMPHANS.

TYPUS
AUREI
NUMISMATIS
SIGERODIANI.

TRIUMPHI GUSTAVIANI TYPO CUPREO DELINEATI EXPLICATIO.

Triumpho filius cum Religione Redemptor
Et vitæ, & Fato Laurum ab utroque refert.
Bona Triumphantis trahitur Iovis Alit vino.
Sic demat Austriacum Sarmaticumq; Goshus.
Angusto teritur Mæretrix Babylonia curru,
Et septemgemium Bellas pressa caput.
Dum fugant Hostes vel in ipsa morte tremendam,
GUSTAVI Victor Spiritus Astra petit.

U'a la Religion, & Droit fa vie donne,
Vivant, & deccadant rapporte leur couronne.
Deux Aigles vont tirer le Chariot d'Honneur,
L'Austriac, & Polonois, d'empiez par fa valeur.
Par fa Victoire vent la Babel abaissee,
La Bête, qu'a este par force hault levee.
GUSTAVE, aulli tombant, fait fuit son ennemy.
L'Espant, apres douleurs, es Cieux est restoy.

Dr Godeckienst vnd Recht sein Helden-Blut zu wagen/
Zur lebendig vnd todt ein Helden-Crone tragen.
Zween Adler ziehen gleich den Ehren-Wagen fort/
Der Doln vnd Oesterreich gewunnen durch den Nordt.
Das Siebenköpffig Tyer vnd Hur mit ihren Cronen/
Die söcheren vntern Kade, daß man wuß ihnen lohnen.
Man schieß vor Hussafs Leich. Sein Seel die wurd gebracht
Zu dem der Tugend stets zu lohnen ist bedacht.

Oor Godes-dienst en't Recht sya Heldenloer te wagen,
Doet levendig en doot een Helden-croone dragen.
Twee Adles trecken t'sien den Eere-wagen voort.
De Pool en Oostenryck gedwongen door het Noord.

Het Sevenhoofdich Beest, en Voyle-Brayt van Romên
Zyn al, tot hoegmoets Straf, ver' onder't Rat gecomen.
Men vlucht voor GUSTAVS Lyck. Syn Siele wert gebracht
Tot dien, die op het loon der deugt wel is bedacht.

Or trueth & justice both GUSTAVUS blood was shedde,
Which both in life & death made him deserve his crowne.
By Eagles blacke & white his Charet is fort ledde.
Which is the pride of Poles & Austriacs cast downe.
The seven-headed Beest, & filthye Whore of Rome,
Are brought below the wheeles of his triumphing might.
His foes fledde at his death, & to his he:venly home
The Angles bring his soule in prefrence of Gods fight.

Versus BRITANNICA D. IANUS DAVES
Scito.

SERENISSIMO PRINCIPI
BERNARDO DUCI SAXONIAE
VINARIENSI, &c.

Entomidam decem excisium, fortissime Ductor,
Nunc etiam Artlos gloria magna solt,
REGI cum ceso (ben!) meruit ius dextera Laurum,
Et columen populo, quæ pia cura Sacri:
Magne Triumphator, Te grato peccore Maucis
GUSTAVI laudum participem esse voluit.
Annua Posteritas, præsentis si negligit ævum,
Pro meritis statuas & monumenta dabit.

CHRISTI-JANUS GUSTAPHILUS
BERNARDINUS M.D.

Anno: GVstaVV Is geVeLt, Maer SVEDen staet In 'tVeLt.

Fig 8. Detta stora kopparstick med en medaljliknande framställning av den dode kungen på ena sidan, densamme i en triumfvagn på väg till himlen på den andra, anses ha utkommit i Holland kort efter kungens död (Klemming) före årsskiftet 1632/33. Som redan Hildebrand påpekade (1874) har någon sådan medalj aldrig slagits, vilket Berch antog (Beskrifning öfver svenska mynt... 1773. Gustav II Adolf nr 80), utan kopparsticket har i stället varit förebild för en serie minnespenningar, graverade av minst tre olika personer (se följande ill.) samt dessutom använts på titelbladet till under 1633 utkomna tryckalster – ett skådespel samt likpredikan i Wolgast (fig 5). Under bilden står "Typus aurei numismatis Sigerodiani". Denne Sigerod är knappast identisk med konstnären – enligt Berch hette han David Fridericus Sigerod (dvs von Siegroth) och var kungens "armamentarius praefectus". Han kan ha bekostat kopparsticket. – Kungl Biblioteket, Sthlm.

Myntmästarens fögderi finns dels redovisat av honom själv på tyska, dels sammanfattat på svenska; härigenom får vi veta vilket antal och vilka valörer som slogs. Härtill kommer en redovisning för hur upplagorna disponerats.

Högt uppsatta personer, som erhållit exemplar, nämnes i redovisningen vid namn med angivande av såväl hur många mynt var och en fått som valör. Präster, skolmästare, studenter och djäknar redovisas i grupp, dock fortfarande med angivande av hur många och vilka minnesmynt varje individ fått. De mynt, som kastades ut till åskådarna, är också redovisade. Märkligt nog förekom bland de utkastade mynten även några få exemplar i de högsta och tyngsta silvernominallerna samt i guld.

Därtill återfinns vi en intressant passus i räkenskaperna, som säkert inte hänför sig till några särpräglingar: "Uthkastadt för de huusfattige och allmosehion på gatorne uthj dyttingar och annat smått mynt... Rdr 180:--". Det är föga sannolikt, att dessa småmynt varit blandade med begravningsmynten och utkastats under själva processionen; de kan mycket väl ha distribuerats vid ett separat tillfälle. Från senare tid finns belägg för ett dylikt förfarande. Denna fråga är värd att utredas.

Själva minnesmynten redovisas på följande sätt i antal och nominaller:

	Ducater	R:daler
Gull a 4 Ducater	101	404
Fyre dalers stycker	206	RD 824
Två Drs stycker	284	Rdr 368
Här till togs giut- } kannan och handf: } Halfve Drs stycker	998	RD 500
Rijkz Orter	740	RD 185

Enligt redovisningen utkastades på gator och vägar under processionen:

4 dukater	16 st
4 riksdaler	20 st
2 riksdaler	60 st
1/2 riksdaler	240 st
Riksort (1/4 riksdaler)	700 st

Bland de namngivna personer, som erhölet exemplar av minnesmynten i alla valörerna, märkes främst änkedrottningen, vidare de utländska furstligheterna, riksråden och det högre befälet; därjämte reserverades exemplar för de riksråd, som ej kunnat deltaga, bland dem rikskanslern.

Med vilka nummer hos B E Hildebrand kan nu dessa minnesmynt identifieras?

I fråga om de fem högsta valörerna är frågan lätt avgjord; endast nr 186-187a samt 189 passar in i detta sammanhang och i denna serie (fig 9-12). De utgår alla från det s k Sigerodska kopparsticket (fig 8), som utkom redan 1632 i Holland, någon månad efter kungens död. Inskriften är delvis en annan men motivet det samma. Konstnären är okänd; denne kan knappast vara identisk med Sigerod, som C R Berch (1773, Gustav II Adolf nr 80) identifierar med den till Sverige inflyttade David Friedrich von Siegroth (död 1649), vars son blev naturaliserad svensk adelsman. (Siegroth var kapten vid artilleriet och gjorde sedermera karriär vid Bergskollegium; han var metallurg och vapenexpert.) Den i våra ögon överlastade bildframställningen blev uppenbarligen högt skattad, förmodligen främst av drottningen, som intresserade sig för alla detaljer som rörde makens begravning och apoteos; det var säkert hennes "giutkanna och handf: [at]", som fick stryka med, när minnesmynten av de två lägsta valörerna präglades i Wolgast.

Icke blott Jürgen Hornbostell i Wolgast fick gravera stamper efter motivet i det Sigerodska kopparsticket, utan även den berömde Sebastian Dadler (Dattler), verksam bl a i Erfurt, Dresden och Danzig,

utförde följande år en medalj (fig 14), Hildebrand nr 188, och yttermera graverade myntmästaren Weissmantel i Erfurt en likartad i såväl

Kungl Myntkabinettet, Statens museum för mynt-, medalj- och penninghistoria

Narvavägen 13-17, 2 tr
Stockholm
(Buss nr 42, 44 och 69
till Historiska museerna,
tunnelbana till Karlaplan)

Utställningar: Svenska mynt
från 1000-talet till nutid,
Mynt från forna svenska
besittningar, Världens mynt
under 25 århundraden,
Sveriges medaljhistoria och
Medaljens konsthistoria

Museet:

Tisdag-fredag 11-16
Lördag och söndag 12-17

Förfrågningar tisd 13-16
Postadress: Box 5405,
114 84 Stockholm
Tel: 08-63 07 70

guld som silver (fig 15). Hildebrand 191. Hornbostells och Dadlers arbeten må ha samma motiv, men skiljer sig såväl i kvalitet som delvis i figurframställningen rätt mycket från varandra; påfallande är emellertid, att omskriften är exakt densamma; tydligen var den förelagd på högsta ort. Åtsidan till Dadlers minnespenning tycks vara mera beroende av ett kopparstick 1633 av S. Furck (efter I. Huismann) än av det "Sigerodska" (H. Wideen: Några porträttmedaljer över Gustav II Adolf och deras grafiska förlagor. Konsthistorisk Tidskrift 1952, s 95 ff.).

Vi kan göra följande identifiering av praktmynten från Wolgast:

	Guld	Silver
1. Hildebrand nr 186 (fig 9)		4 riksdaler
2. Hildebrand nr 187 (fig 10)		2 riksdaler
3. Hildebrand nr 187a (fig 11)		2 riksdaler
4. Hildebrand nr 189 (fig 12)	4 dukater	1/2 riksdaler

Fig 9. Wolgast, 4 reichstaler 1633. Minnesmynt till Gustav II Adolfs likfärd, även känt i guld (se beskrivningen nedan nr 1). Hildebrand nr 186. Kungl Myntkabinettet. Foto N. Lagergren, ATA

Fig 10. Wolgast, 2 reichstaler 1633, slagen av samma anledning som fig 9 och även känd i guld. Hildebrand nr 187. Kungl Myntkabinettet. Foto som föregående. Jfr beskrivningen nr 2.

Ett par problem återstår. Den riksort som omnämnes i ovannämnda räkenskaper är inte möjlig att identifiera med någon av de uppräknade mynten; endast nr 4 har en tillräckligt liten diameter för att över huvud taget kunna slås till så låg vikt som 1/4 riksdaler. Ett bevarat minnesmynt i denna vikt (Hildebrand nr 205) har emellertid graverats av Weissmantel i Erfurt (fig 16). Efter som räkenskaperna från Wolgast är helt entydiga – valören ifråga är slagen där – vill förf. framföra den teorin, att verktygen tillverkats medan änkedrottningen ännu var kvar i Er-

furt. Dessa var måhända en gåva från ståthållaren där, hertig Wilhelm av Sachsen-Weimar (bror till härföraren hertig Bernhard), vilket Tentzel uppger på 1690-talet; därefter har Maria Eleonora haft dem med sig till Wolgast.

Det andra problemet rör minnesmyntet Hildebrand nr 190 (fig 13), daterat 1634 men av nära nog identiskt utförande med nr 189 (fig 12) från föregående år, framför allt åtsidan, som kan vara av samma stamp. Det slogs i såväl guld (5 och 4 dukater) som i silver (1/2 riksdaler). Tills motsatsen har bevisats, vill förf. lo-

kalisera även denna prägling till Wolgast. Anledningen kan ha varit en utdelning i samband med att en minnesgudstjänst anordnades där, antingen på samma dag som begravningen i Stockholm eller på årsdagen av likprocessionen. Till det senare finns en låt vara mera ärofull parallell – de riksdalrar som slogs 1631 i Erfurt efter segern vid Breitenfeld invid Leipzig (Hildebrand 37–38) fick efterföljare påföljande år (Hildebrand nr 39) då man firade årsdagen av det stora slaget.

Fig 11. Wolgast, 2 reichstaler 1633. Som fig 10, men omgraverad stamp. Hildebrand nr 187a. Jfr beskrivningen nr 3. Kungl Myntkabinettet. Foto N. Lagergren.

Fig 12. Wolgast, 1/2 reichstaler 1633, utgiven av samma anledning som nr 9–11. Hildebrand nr 189. Se beskrivningen nr 4. Kungl. Myntkabinettet. Foto N. Lagergren, KMK.

Fig 13. Wolgast, 1/2 reichstaler 1634. Hildebrand nr 190. Förmodas vara slagen till ettårsdagen av likfärden genom och ut ur staden eller till minnesgudstjänst i staden vid kungens begravning i Stockholm detta år. Beskrivningen nr 5. Kungl. Myntkabinettet. Foto N. Lagergren, KMK.

Källor:

Riksarkivet, Räntekammarböcker 1633 (Wolgast)
Nils Ludvig Rasmussons anteckningar (hos förf.)
Kungl Myntkabinettets samlingar
Samtida flygblad och småtryck

Tryckt litteratur:

C. R. Berch: Beskrifning öfwer swenska mynt och kongl. skåde-penningar. Sthlm 1773 (senare nytryck Uppsala och Åbo 1787).
Johan Grönstedt: Konung Gustaf II Adolfs död och likbegängelse (Separattryck till *Svenska Hoffester*: Sveriges och Stockholms historia under drottning Christinas regering 1633–1654) Sthlm 1912.
B. E. Hildebrand: Sveriges och svenska konungahusets minnespenningar... I. Sthlm 1874.
Berthold Kitzig: Der Leichenzug Gustav Adolfs (*Forschungen zur Brandenburgischen und Preussischen Geschichte*). Bd 51:1. Berlin u. ä. [1936].
G. E. Klemming: Ur en antecknares samlingar. I. 2:a uppl. Sthlm 1880.
C. A. Ossbahr: Ett minne från Gustaf II Adolfs likbegängelse (*Ord och Bild* 1894) Sthlm 1894.
Sixten Strömbom: Iconographia Gustavi Adolphi. Gustav II Adolf / samtida porträtt utgivna och beskrivna. Sthlm 1932.
Adam Wiczeck: Sebastian Dadler, medallier gdański XVII wieku. Gdańsk 1962.
Wilh Ernst Tenzel: Saxonica Numismatica. Dresden 1705–1714.

Fig 14. Gustav II Adolfs begravning 1634. Medalj med samma bildframställning som de föregående, men graverad av Sebastian Dadler, sannolikt efter dennes bosättning i Danzig detta år. Hildebrand nr 188. Silver, Kungl Myntkabinetet. Foto N. Lagergren, ATA

Fig 15. Erfurt, 2 reichstaler 1634, slagen till Gustav II Adolfs begravning i Stockholm samma år och med inskriftförsedda ovaler på frånsidan, vars tänkespråk till större delen är identiska med dem som återfinns på gravkoret i Riddarholmskyrkan. Även slagen i guld samt som 1 reichstaler. Graverad (enligt signatur) under myntmästaren Johann Schneider Weissmantel. Hildebrand nr 191. Kungl Myntkabinetet. Foto N. Lagergren

Fig 16. 1/4 reichstaler (1 ort) 1633, enligt signaturen graverad i Erfurt hos Weissmantel: dock torde stamparna ha använts i Wolgast för att slå de i räkenskaperna omnämnda silverexemplaren. Även känd i guld. Hildebrand nr 205. Jfr beskrivningen nr 6. Kungl. Myntkabinetet. Foto N. Lagergren, KMK.

Beskrivning av minnespräglingarna från Wolgast.

Förkortningarna upplösta inom parentes (), översättningar inom klammer [].

1. Hildebrand nr 186 (fig 9)

Åtsida: GUSTAVUS, ADOLPHUS MAGNUS; DEI GRATIA: SUECOR(um) GOTHOR(um) ET VANDALOR(um) REX AUGUSTUS *etc.* [=Gustav Adolf den store, med Guds nåde svears, göters och venders vördnadsbjudande konung *etc.*]. Den döde kungen iförd rustning, mantel och krona, ligger på rygg med kudde under huvud och fötter. Ovanför svävar två änglar på moln, förande med sig kungens själ i form av en människogestalt: i strålarna från det med hebreiska bokstäver skrivna *Jehovah* hälsar Gud den saligvordne med orden EUGE SERVE FIDELIS [=Bra! trogne tjänare – vilket är en mera ordagrann översättning av citatet ur Matteusevangeliet 25:21].* I bakgrunden fiendens flyende skara med den kejserliga örnen i fanorna och svenskarna förföljande dem. Ovanför scenen VEL MORTUM FUGIUNT [=de flyr för honom även säsom död].

Frånsida: DUX GLORIOS:(us) PRINC:(eps) PIUS: HEROS INVICT:(us) VICTOR INCOMPARRAB:(ilis) TRIUMPH:(ator) FELIX & GERM:(aniae) LIBERATOR: A(nn)⁰ 1633; [=ärorik fält-herre, from furste, obesegrad hjälte, ojämförlig segerherre, lyckosam triumfator och Tysklands befriare år 1633]. Kungen ses sitta på en tvåhjulig vagn, iförd en öppen hermelinsmantel: hans vänstra sida är framställd som ett skelett. Han håller ett upprest svärd i höger hand och en bibel med den vänstra handen på knäet: framför hans fötter ett lejonhuvud. Vagnen dras av tre vingade hästar. Över kungens huvud sänkes en lagerkrans av två vid sidorna fritt svävande kvinnogestalter, nämligen Religionsfriheten, som bär ett kors med en frihetsmössa, och Rättvisan med en våg. Över dessa står ET VITA ET MORTE TRIUMPHO [=jag segrar både i livet och i döden]. Under vagnen och hästarna förtrampas dels den katolska ligan i form av en kvinna med drakstjärt och iförd påvetiaran, liggande på rygg över ett patriarkalkors, dels andra symboliska odjur. Inskriften löper på båda sidor

mellan en yttre pärlring och en inre cypresskrans.

74–76 mm diameter. Präglad i guld (60 och 20 dukater kända) och i silver (4 och 3 riksdaler).

2. Hildebrand nr 187 (fig 10)

Åtsida: Som nr 1 med smärre skiljaktigheter i gravyr, interpunktion samt AUGUSTVS i omskriften.

Frånsida: Som nr 1 med smärre skiljaktigheter samt A⁰ utlämnat i omskriften.

Innanför omskriften cypresskrans på bägge sidor.

60 mm diameter. Präglad i guld (10 dukater) samt silver (2 riksdaler).

3. Hildebrand 187a (fig 11).

Åtsida: Som nr 2 men bättre graverad och AUGUST, i omskriften.

Frånsida: Som nr 2, men bättre graverad, särskilt märkbart beträffande kvinnogestalterna och vagnshjulen.

60 mm diameter. Präglad i silver (4, 3 och 2 riksdaler).

4. Hildebrand 189 (fig 12).

Åtsida: ★ GUSTAVUS ADOLPHUS MAGNUS, D:(ei) G:(ratia) SUEC:(orum) GOTH:(orum) & VAND:(alorum) REX AUGUSTUS *etc.* Figurframställningen som på nr 1–2; dock är texten på fältet uppdelad på två rader.

Frånsida: PRINCEPS PIUS, VICTOR INCOMPARAB:(ilis) ET GERM:(aniae) LIBERATOR, ANNO. 1633. [=from furste, ojämförlig segerherre och Tysklands befriare år 1633]. Bildframställning och texter i övrigt som på nr 1–2.

Omskrifterna avgränsade med en inre strierad ring.

39 mm diameter. Präglad i guld (4 dukater) och silver (1 och 1/2 riksdaler).

5. Hildebrand nr 190 (fig 13)

Åtsida: Samsamma som nr 4 ovan.

Frånsida: Omskriften med varierande interpunktion, utan ANNO och med årtalet 1634. Vissa skillnader i bildframställningen, där bl a odjuren under vagnshjulen har huvuden som dödsallar.

39 mm diameter. Präglad i guld (5 och 4 dukater) och silver (1/2 riksdaler)

6. Hildebrand nr 205 (fig 16).

Åtsida: +GVSTAVVS ADOLPHUS D:(ei) G:(ratia) SVEC:(orum) GOTH:(orum) VAND:(alorum-que) RE:(x)+ [=Gustav Adolf, med Guds nåde svears, göters och venders konung] samt inre omskrift EZECH:(iel) AM. XXXVII CAP:(itel) VND. AM. VI NOVEM.(ber) 1632 [Hesekiel i det 37:e kapitlet på den 6 november 1632]. En dödsalle ligger över ett ben på marken och ur denna spirar en vinranka med klasar samt slingrar sig en orm.

Frånsida: + PR:(inceps) FINL:(andiae) DUX ETHON:(iae) ET CARREL:(iae) DOM:(inus) INGE:(rmanlandiae) [=storfurste av Finland, hertig i Estland och Karelen, herre över Ingermanland, samt inre omskrift DV MENSCH:(en) KIND MEINST:(u) AVCH DAS(s) DI(e)SE BEINE WI(e)D:(er) LEBEN:(dich) WERD:(en) [=Du människobarn, kunna väl dessa ben åter bli levande? – ett citat efter Hesekiel, nämnd på åtsidan, 37:e kapitlet 3:e vers]. Svenska stora riksvapnet i oval sköld med ornament och under öppen krona, vid vilken 16|33. Vid sidorna svavlets och kvicksilvrets tecken, myntmästaren Johann Schneider Weissmantels i Erfurt märken. 30 mm. Präglad i guld (2 dukater) och silver (1/4 riksdaler = 1 riksort). Denna prägling torde vara graverad i Erfurt, där Weissmantel var verksam, men åtminstone delvis slagen i Wolgast (jfr uppsatsen).

TB MYNT HB

U. Thimberg R. Berglund
Prislista nr 10 sändes gratis
på begäran

**KÖPER
BYTER
SÄLJER**

**MYNT & TILLBEHÖR
LITTERATUR**

Erstagatan 14
116 36 Stockholm
Tel. 08-41 01 33

Öppethållande:

Vard. 10-18
Lörd. 10-13

* I David Hedegårds översättning av NT: Bra gjort, Du gode och trogne tjänare.

EKONOMI OCH PENNINGAR I DET FORNA JAPAN

Av Ian Wiséhn

Japan var under medeltiden feodalt till sin karaktär, med jordbruket som enda inkomstkällan för den ledande klassen – samurajerna. Det låg därför i samurajernas intresse att jordbruksproduktionen fungerade. Vartefter tiden gick delades Japan upp i provinser med Daimyos (feodalherrar) som guvernörer och med samurajer som krigsfolk. Städer, palats och borgar byggdes av dessa personer, men köpenskapen lämnades åt de lägre klasserna. Palatsen och städerna var beroende av ett ständigt flöde av skatter. Därför måste kontrollen över landsbygden vara så effektiv som möjligt. Nya odlingsbara marker gjordes tillgängliga och fördelades allteftersom befolkningen ökade. Vägar måste förbättras, kanaler och bevattningsdiken grävas, lokala skattemyndigheter skapas. Kontrollörer skickades tidvis ut till provinserna för att övervaka arbetet. Japans totala befolkning under slutet av 700-talet låg omkring sex miljoner.

Skatten som befolkningen betalade bestod främst av ris och tyger. Regeringen skickade ofta ut skickliga vävare till landsbygden för att lära ut effektivare vävmetoder och därigenom förbättra sin egen inkomst.

För att underlätta betalningen av skatter och göra transaktionerna mer flexibla började regeringen prägla mynt år 708. Denna första utgåva baserade sig på kinesiska förlagor från tiden efter 621 (T'ang-dynastin), men med egna tecken. Det var år 708 som man hade funnit stora kopparfyndigheter i Musakiprovinserna i södra Japan. Samma år besteg kejsarinnan Gemmyo tronen och kallade sin regeringsperiod Wado (708-15), vilket betyder "japansk koppar" eller "förädlad koppar". Då tusentals mynt av denna typ har hittats i Japan, varav många är lokala kopior, kan det antas att japanerna redan före sin egen emission kände till bruket av mynt. Det kan till och med beläggas att kejsar Temmu år 683 försökte övertala sitt folk att använda mynt.

En av de avgörande orsakerna till

att mynttillverkningen sattes igång var att en kejsarlig förordning av år 702 standardiserade alla vikter och mått.

Mynten som utgavs år 708 kallades Wado-kaichin eller Wado-kaiho och emitterades på ett flertal orter i Japan, vilket arkeologiska grävningar kunde visa. Underligt nog uppmuntrades förfälskning av de japanska myndigheterna, som var mycket ivriga att få igång myntcirkulationen. Höga titlar erbjöds dem som kunde skaffa fram mynt och få ut dem på marknaden. Om man går efter alla varianter av dessa tidiga mynt, verkar det som om förfälskning var en lönande affär.

Andra myntsorter kom, inklusive flera silver- och guldvalörer. Normalt sett försökte den japanska regeringen dra in tidigare mynt vid nypräglningar. Dessa smältes ner och gavs ut igen i mindre valörer, med mindre mängd koppar och till devalverat värde. Sammanlagt präglades 12 sorters kopparmynt mellan 708 (Wado-kaiho) och 958 (Kengentaicho).

Precis som kineserna sökte japanerna alltid de konstnärliga värdena i allt vad de företog sig. Det var därför inte ovanligt att berömda konstnärer eller t o m kejsaren tecknade förlagan till ett mynt i vacker kalligraf. Men då myntens värde minskade ansåg dessa berömda män inte längre att de var ett medium värdigt deras konst. Förutom en allmän värdesänkning började kopparfyndigheterna ta slut. En stark buddhistisk väckelse som drog över landet ledde till att stora kvantiteter mynt smältes ner för att gjutas om till Buddhastatyer.

Landets ekonomi var allvarligt skadad. Så kritisk var situationen att man under de närmaste sex hundra åren, dvs till 1587, knappast utgav några mynt alls på de fyra japanska huvudöarna. Under denna period cirkulerade kinesiska och koreanska mynt liksom guldstoff, silvertackor och siden. Guldplåtar som var gjorda av guldstoff kommer också från denna tid. Dessa kallades Genroku-Oban och vägde som mest

5,8 ounces.

I stället för att betala med mynt gick bönderna över till att betala "in natura". Korn, vete och grönsaker odlades tillsammans med Indicariet som man fått från Korea. Heijopalatsets skatteböcker tar upp en rad produkter som betalats i skatt, exempelvis salt, sjögräs, fisk, ris, järnprodukter och siden.

Under 1500-talet räknades skatterna till daimyos (feodalherrar) och lönerna till statstjänstemännen i koku. En koku motsvarade 180 liter ris. Trots att Japan stängde sina dörrar mot yttervärlden i början av 1600-talet, fanns det fortfarande möjligheter för holländare och kineser att bedriva en begränsad handel i den lilla staden Deshima. Handeln tvingade japanerna att exploatera sina silver- och kopparfyndigheter. Detta kan även sättas i samband med den urbana utvecklingen under 1600-talet, då en medelklass växte fram som var i behov av pengar. Det var under 1600-talet som grunden till en monetär ekonomi lades i Japan. Trots detta kom huvuddelen av befolkningen knappast i kontakt med guld-, silver- och kopparmynten. Det gamla betalningsmedlet ris användes fortfarande och byteshandeln var lika vanlig som förut. Men förändringen hade börjat. Bönderna fick så småningom tillräckligt med kopparmynt för att med dem kunna betala skatten på sina åkerlappar. I västra Japan betalade under slutet av 1600-talet en tredjedel av bönderna sina skatter i mynt till Tokugawashogunen (Japans styresman).

Vissa daimyos ägde så stora kvantiteter guld- och silvermynt, att de t o m betalade sina samurajer med dessa. Denna utveckling gick sakta då regeringen var motståndare till detta nya system och samurajernas moraliska filosofi förbjöd dem att varken tänka eller tala om pengar.

Konfrontationerna mellan feodalherrar, köpmän, bönder och staten ökade, vilket till slut resulterade i ett större beroende av pengar. År 1695 devalverades valutan i hopp om att öka penningmängden.

Tiden fram till det moderna Japans uppkomst omkring 1868 visade upp många typer av mynt: guld-Obans (fig 1), silver-Ichibubans (värderade till 1/4 Oban) och kopparmynt av olika valörer. Ett av dessa kopparmynt kallades "Tempo Tsuho" och gjordes av koppar

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

är en sedan ett par år etablerad sammanslutning av mynthandlare, hitintills 19 företag i åtta olika städer i landet. Föreningen är ensam i sitt slag i Sverige. Samtliga är medlemmar i Svenska Numismatiska Föreningen och har skrivit under uppropet mot myntförfalskningar. – Genom samarbete med de övriga medlemmarna vill varje mynthandlare förbättra och utöka sina tjänster.

De nuvarande medlemmarna är:

B. Ahlström Mynthandel AB
Kungsgatan 28, Box 7662
103 94 Sthlm 7, tel. 08-10 10 10

Amneklevs Mynthandel
Skolgatan 20, 602 25 Norrköping
tel. 011-10 29 50

Yngve Almer Mynthandel
Storgatan 49, Box 2068
700 02 Örebro, tel. 019-13 50 61

Myntet i Malmö
Stora Nygatan 17, 211 37 Malmö
tel. 040-12 99 30

Handelsbolaget Mynt och Medaljer
Sveavägen 96, Fack, 104 32 Sthlm 19
tel. 08-34 34 23

Hirsch Mynthandel AB
Malmskillnadsgatan 29
111 57 Sthlm, tel. 08-11 05 56

Karlskrona Mynthandel
Hantverkaregatan 11
371 00 Karlskrona, tel. 0455-813 75

Malmö Mynthandel AB
Kalendergatan 9, 211 35 Malmö
tel. 040-11 65 44

Mattssons Mynthandel
Kungsängsgatan 21B
753 22 Uppsala, tel. 018-13 05 54

Norrälje Mynthandel
Tullportsgatan 13, Box 4
761 00 Norrälje, tel. 0176-168 26

Myntaffären Numis
Vallgatan 1, Box 2332
403 15 Göteborg, tel. 031-13 33 45

Svea Mynt & Frimärkshandel AB
Stureplan 4, Box 5358
102 46 Stockholm, tel. 08-10 03 85 95

Ulf Nordlinds Mynthandel AB
Nybrogatan 36, Box 5132
102 43 Sthlm, tel. 08-62 62 61

J. Pedersen Mynthandel
Skolgatan 24, 502 31 Borås
tel. 033-11 24 96

Peo Mynt & Frimärken AB
Drottninggatan 29, Box 16 245
103 25 Sthlm, tel. 08-21 12 10

Strandbergs Mynt & Frimärkshandel AB
Arsenalsgatan 8, 111 47 Sthlm
tel. 08-20 81 20, 20 51 10

Ticalen Mynthandel
Stureplatsen 3, 411 39 Göteborg
tel. 031-20 81 11

R. Uppgrens Mynthandel
Renstiernas Gata 29, Box 11 080
100 61 Sthlm, tel. 08-44 82 81

Håkan Westerlund Mynthandel
Vasagatan 42, 111 20 Sthlm
tel. 08-11 08 07

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

c/o PEO Mynt & Frimärken AB, Box 16 245, S-103 25 Stockholm

och mässing mellan åren 1835 till 1870. Det är ovalt till formen och har japanska tecken ovan- och nedanför ett fyrkantigt hål i mitten. Hålen gjorde att man kunde bära mynten på ett snöre. Fig 2.

Under Daimyos under Tokugawa-perioden utgavs sedlar (hansatsu), tryckta på rispapper enligt traditionell träsnittsteknik. Dessa sedlar var endast giltiga i respektive provins (Han). Fig 3.

År 1868 besteg kejsare Mutsuhito tronen och hans regeringstid (1868–1912), som kallas Meiji, var minst sagt revolutionerande för Japan. Sedan Japan öppnats för omvärlden 1853 var en förändring av det gamla

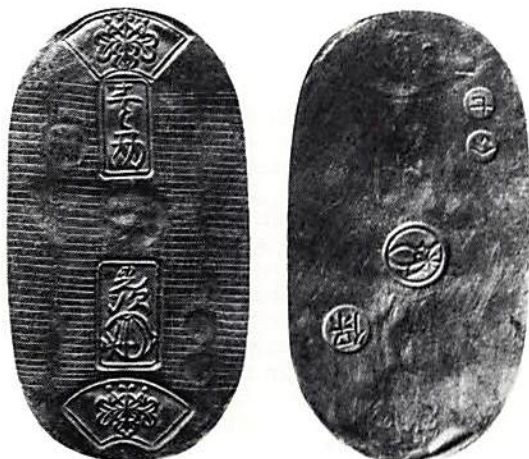

Fig. 1. Oban (Koban), 1837–58, guld. Kungl. Myntkabinettet, foto Gunnel Jansson, ATA (gäller även 2 och 4–5).

Fig. 2. Tempo Tsuho, 1829–53, koppar

Fig. 3. Hansatsu sedel, 1 Momme (silver). 1866. Privat ägo

Fig. 4. 1 Sen, 1884, brons

samhället nödvändig för att inte landet helt skulle domineras av främmande makter. Japan fick decimalsystem och ett centraliserat myntverk skapades i Osaka. År 1897 införde japanerna guldmyntfoten. Vad gäller mynten fungerade decimalsystemet på följande sätt: 1 yen = 100 sen, 1 sen = 10 rin, 1 rin = 10 mo, 1 mo = 10 shu och 1 shu = 10 kotsu. Fig 4.

Staten och bankerna tog ingen hänsyn till summor mindre än 1 rin, men privatpersoner kunde ofta räkna med de minsta summorna. Inga mynt fanns emellertid för dessa småvalörer.

Mynten om 20, 10, 5, 2 och 1 yen gjordes av guld, 1 yen format som silverdollar gavs ut i stora mängder, fig 5, tillsammans med 50, 20 och 10 sen av silver. 5 sen var gjord av nickel och de ännu lägre valörerna av koppar.

Under andra världskriget användes mynt av aluminium och tenn. Dessa gjordes så små som möjligt för att spara på den för krigsindustrin så viktiga metallerna. I dagens läge är den japanska yen en av världens starkaste valutor och lika respektad som dollarn, pundet och schweizerfrancen.

Litteratur om japanska mynt:

N. Jacobs & C.C. Vermeule, Japanese Coinage, New York 1953.

N.G. Munro, The Coins of Japan, Yokohama 1904.

Axel Wahlstedt, Kopparmyntningen i Japan under tiden intill shogunväldets fall. Orientsällskapets årsbok, 1937, s. 146-176.

Fig. 5. 1 Yen, 1888, silver (i silverdollar-format)

STORT KOPPARMYNT BLIR LITET SILVERMYNT

Av Torgny Lindgren

I § 2 i kungl. maj:ts kungörelse "angående ett nytt koppar-skiljemynt" den 9 maj 1835 stadgades, att kopparmynten hädanefter skulle präglas i följande valörer, utsatta i banko, nämligen: 2 skillingar, 1 skilling, 2/3 skilling, 1/3 skilling och 1/6 skilling.

Vid 1847–1848 års riksdag beslöt ständerna, att riksbanken med utgången av år 1849 skulle upphöra att ge ut sedlar å 8, 12 och 16 skillingar banko (se Torgny Lindgren, *Riksbankens sedelhistoria 1668–1968*, Sthlm 1968, s 138f).

I anledning av detta beslut väckte den framstående bondeståndsledamoten Nils Strindlund från Väster-norrlands län den 12 juli 1848 förslag om prägning av ett kopparmynt å 4 skillingar banko. Han befarade, att indragningen av riksbankens småsedlar, "ehuru i många hänseenden önskelig och ändamålsenlig", skulle föra med sig mycken olägenhet. Sedlarna å 8 skillingar banko ersattes direkt av silvermynt å 1/16 riksdaler specie och sedlarna å 16 skillingar banko direkt av silvermynt å 1/8 riksdaler specie, men till sedlarna å 12 skillingar banko fanns ingen direkt motsvarighet i silvermynt. "Sedlarna å tolf skillingar banko skulle likväl ganska litet komma att saknas, om ett kopparskiljemynt å 4 sk. banko präglades." För övrigt, yttrade Strindlund i sin motion, ansåg nog många, att silvermyntet å 1/16 riksdaler specie var aldeles för litet och svårt att hantera "för gammalt arbetsfolk med flera, serdeles i början innan de hunnit vänja sig vid så beskaffadt mynt"; de skulle gärna ta emot två kopparmynt å 4 skillingar banko "af bekväm storlek" i stället för en liten 1/16-riksdaler specie. En fördel med det föreslagna kopparmyntet å 4 skillingar banko var, framhöll Strindlund vidare, att det skulle "passa för banko-, riksgälds- och markräkning". Strindlunds argument visar, att den gamla räkningen i daler å 4 mark ännu var vanlig bland allmogen i vårt land; värderelationen för det föreslagna myntet var 4 skillingar banko = 6 skillingar riksgälds = 3 mark kopparmynt.

Strindlunds motion remitterades till bankoutskottet. Där var åsikterna om förslaget delade. Vid slutomröstningen lades en förseglad röstsedel åt sidan. De övriga röstsedlarna bröts och visade, att lika många utskottsledamöter hade röstat för tillstyrkan som för avstyrkan. Den förseglade röstsedeln bröts då och visade sig innehålla tillstyrkan. Med denna knappa majoritet tillstyrkte bankoutskottet i sitt utlåtande nr 86 den 17 juli 1848 Strindlunds förslag om ett kopparmynt å 4 skillingar banko.

Förslaget väckte ingen entusiasm i något stånd. Riksdagsdeltagarna fick snart klart för sig, att det föreslagna kopparmyntet skulle bli mycket stort och tungt, med en diameter av drygt 37 millimeter och en vikt av 25 gram. Dessutom förgades debatten i samtliga stånd av att det samtidigt pågick betydligt viktigare debatter om en ny svensk myntenhet och decimalindelning av denna (se Nordisk Numismatisk Årsskrift 1964 s. 114f resp. 1969 s. 207f).

Förslaget om prägning av ett kopparskiljemynt å 4 skillingar banko antogs med ytterst knapp majoritet av tre stånd: hos adeln med 17 ja mot 16 nej, i borgarståndet med 18 ja mot 17 nej och i bondeståndet med 36 ja mot 31 nej. I prästeståndet yttrade den framstående astronomen och nationalekonomen professor John Mortimer Agardh den 25 juli 1848, att han fann en särskild anledning att

tillstyrka förslaget, emedan "det nya myntet är en jemn multipel af den i många provinser vid allmogens räkningar ännu brukliga *marken*"; han ansåg det föreslagna myntet "högst behöfligt, isynnerhet för allmogen". Majoriteten inom prästeståndet hyste emellertid annan åsikt och avvisade förslaget.

I skrivelse till kungl. maj:t nr 168 den 12 augusti 1848 anhöll ständerna om prägning av ett kopparskiljemynt å 4 skillingar banko. Med bifall till denna anhållan utfärdade kungl. maj:t kungörelse "angående prägning och utgifvande af kopparskiljemynt å 4 sk. banco" den 8 december 1848. (III. 1)

Kopparmyntet å 4 skillingar banko blev aldrig populärt. Vid praktisk användning visade det sig, så som kritikerna 1848 hade befarat, vara för stort och för tungt. Samma kritik riktades för övrigt också mot det närmast mindre kopparmyntet i serien, nämligen valören 2 skillingar banko, som hade en diameter av över 33 millimeter och vägde 19 gram. (III. 2)

I en motion i bondeståndet den 28 december 1850 framhöll Johan Gustaf Wassmuth från Stockholms län, hur "tungt och ovigt" kopparmyntet å 4 skillingar banko var. "Om ett mynt i valör emellan 2 och 8 sk. b:ko anses vara af behof för den mindre penningarörelsen, motsvarande 4 sk. b:ko", sade han – han var tydligen själv inte helt övertygad om den saken – om så var fallet, då trodde han, att "ett mera lämpligt mynt än det nuvarande af koppar kunde tillvägbringas genom ett silfvermynt med behörigen uträknad alliage af koppar, på sätt för ägt rum med så kallade åtta-styfvors- och sex-

Ill. 1. Kopparmynt å 4 skillingar banko. Skala 1:1
Foto (liksom följande) N. Lagergren, ATA.

Ill. 2. Kopparmynt å 2 skillingar banco. Skala 1:1

Ill. 3. Silvermynt å 1/32 riksdaler specie = 4 skillingar banco. Skala 1:1

marksstycken. Ett sådant mynt blefve kanske något större än det af 1/16 rdr i silfver och både handterligare och fordrande vida mindre utrymme än det tunga och obehövliga kopparmyntet å 4 sk. b:ko".

Bankoutskottet yttrade i sitt utlåtande nr 29 den 27 mars 1851, att kopparmyntet å 4 skillingar banco var för stort och för tungt, "hvarigenom detta mynt blifver ovigt och besvärligt att medföra samt otjenligt att afsända med posten". Utskottet instämde därför i förslaget om prägling av ett silvermynt å 4 skillingar banco. Men utskottet ansåg inte, att det var lämpligt att för detta mynt gå från den enligt gällande myntordning bestämda 12-lödiga halten för silvermynt: även silvermyntet å 4 skillingar banco borde "lika med öfriga mynt, präglas af 12-lödigt silfver, hvarigenom det ock blifver till sitt omfång mindre än 1/16 r:dr specie och således äfven lättare att derifrån särskilja, hvilket ändamål dessutom synes kunna vinnas derigenom, att myntets värde å prägeln tydligt utsättes". Bankoutskottet tillstyrkte därför, att ständerna hos kungl. maj:t skulle anhålla, "att, jemte bibehållande af det redan präglade kopparmyntet å 4 sk. banco, silfvermynt å enahanda valör må utpräglas af 12-lödigt silfver" samt att kungl. maj:t ville förordna, "att fransidan å ifrågakvarande silfvermynt ensamt må af valören upptagas". Bankoutskottets utlåtande utlöste långa och livliga debatter i samtliga fyra stånd. Dessa debatter präglades i hög grad av att det samtidigt fortfarande pågick debatter om införande av en ny svensk myntenhet och om decimalindelning av den. Flera av inläggen innehåller viktiga upplysningar om dåtida be-

talningsvanor och om folks inställning till mynt över huvud taget och skulle därför vara värda ett närmare referat, men det är tyvärr här omöjligt av utrymsskäl. Nils Strindlund kände sig kanske en smula desavouerad: han yttrade i bondeståndet den 12 april 1851, att de föreslagna silvermynten å 4 skillingar banco = 1/32 riksdaler specie skulle bli "så små, att de icke utan risk och förlust för mången kunna hanteras, då de så lätt för sin obetydlighets skull kunna borttappas". Anders Eriksson från Älvsborgs län genmålde, att den som inte var belåten med de små silvermynten, kunde begagna de stora kopparmynten på samma valör, som ju skulle finnas kvar. Bankoutskottets förslag antogs med betryggande majoritet i alla fyra stånden: hos adeln med 31 ja mot 9 nej, i prästeståndet med 30 ja mot 12 nej, i borgarståndet med 28 ja mot 17 nej och i bondeståndet med 54 ja mot 35 nej.

I skrivelse till kungl. maj:t nr 58 den 26 april 1851 anhöll ständerna, så som bankoutskottet hade föreslagit, att med bibehållande av kopparmyntet å 4 skillingar banco ett mynt "å enahanda valör" skulle präglas av 12-lödigt silfver. Kungl. maj:t biföll denna anhållan och förordnade genom kungörelse "angående prägling och utgifvande af silfvermynt å 4 sk. banco" den 4 maj 1852, att jämte bibehållande av det redan präglade kopparmyntet å 4 skillingar banco "ett silfvermynt å enahanda valeur eller en trettiofvändels (1/32) riksdaler specie skall utmyntas"; detta mynt skulle på åtsidan ha kungens bröstbild och på fransidan valören, uttryckt i bråk av riksdaler specie. (Ill. 3)

Genom bestämmelsen att 1/32-

riksdalerns fransida inte skulle visa stora riksvapnet utan endast myntets valör, bröts likformigheten i silfvermyntseriens utseende. Sannolikt går den kraftiga valörbeteckningen tillbaka på ett önskemål, som uttalades vid 1850-1851 års riksdag. Samma dag som Johan Gustaf Wassmuth lade fram sitt förslag om prägling av ett silvermynt å 4 skillingar banco, således den 28 december 1850, föredrogs i bondeståndet följande förslag ingivet av Per Hansson från Värmlands län: "Med anledning af den mindre noggranna prägling, som blifvit iakttagen vid myntningen af vårt nuvarande nya silfvermynt, och den otydlighet, hvarmed valören utvisas, som gör det omöjligt för äldre och svagsynte personer att af annat än storleken urskilja myntets verkliga och rätta värde, finner jag mig föranlåten anhålla om förständigande för riksbanken, att vid prägling af de mindre myntsorterna eller af dem, som understiga 32 sk. banco, valören hädanefter måtte tydligt utsättas i skillingar, och således icke som hittills i bråk af riksdaler, utan i likstämmighet med präglingen af det mindre silfvermyntet i Norrige".

Per Hanssons motion remitterades till bankoutskottet, som emellertid med sitt memorial nr 4 den 9 januari 1851 skickade tillbaka den till bondeståndet: "som det på kongl. maj:t allena ankommer att bestämma prägeln å silfvermyntet" ansåg utskottet, att det inte kunde ta befattning med motionen. — Per Hansson trodde, som vi nyss såg, att det var riksbanken, som bestämdes prägeln på mynten.

Motionen gick då i stället till allmänna besvärs- och ekonomiutskottet, som i sitt utlåtande nr 117

den 3 juli 1851 avstyrkte bifall till Per Hanssons förslag, att valören å de mindre silvermynten skulle sättas ut i skillingar banko. Däremot föreslog utskottet, att ständerna hos kungl. maj:t skulle anhålla, "att vid präglingen af silfvermynt utaf lägre valör än 1/4 riksdaler specie iakttagas måtte, det bråktalet varder med uteslutande af riksvapnet i stora och tydliga siffror utsatt".

När detta utlåtande avgavs, hade bankoutskottet som vi nyss nämnde redan uttalat sig för att fransidan på den föreslagna 1/32-riksdalern "ensamt må af valören upptagas". Allmänna besvär- och ekonomiutskottets utlåtande bifölls utan debatt av prästeståndet och bondeståndet, men avlogs hos adeln och av borgarståndet; den av utskottet föreslagna anhållan hos kungl. maj:t blev inte av. Hos adeln opponerade sig den 19 juli 1851 två grevar mycket starkt mot en sådan skrivelse; greve Gustaf Lagerbielke – för eftervärlden mest känd som lantmarskalk vid de två sista ståndsriksdagarna – yttrade: "När representationen skall till konungen ingå med en underd. skrifvelse bör densammas föremål vara af någon vikt; men att aflåta en sådan endast för att beskrifva en ritning på ett mynt, det finner jag vara nära nog löjligt och afstyrker vidtagandet af en slik åtgärd".

Visste Du?

att den personhistoriskt mycket kunnige Christopher von Warnstedt skrivit även om utdelade belönings-tecken, t ex

– i *Forum Navale* nr 29 om "Medaljer för Tapperhet till sjöss" (1974),

– i *Forum Navale* nr 31 om "Distinktionstecken för Tapperhet till sjöss" (1977),

– i *Västsvensk genealogi och personhistoria* (1971) om "Tapperhetsmedaljerna vid Kungl Göta Artilleriregemente åren 1813–1820",

– i *Sveriges Släkthistoriska och Heraldiska Samfunds genealogiska småskrift* nr 2 om "Smålandskavalleriets Tapperhetsbelönningar".

NUF

Enkronor av homogen legering – femöringar utan tenn

Regeringen utfärdade den 4 december 1980 följande

Förordning om metallinnehåll och storlek beträffande rikets mynt. SFS 1980:949.			
1 § Rikets mynt skall tillverkas enligt följande.			
valör	metallinnehåll	vikt (g)	diameter (mm)
fem kronor	pläterat material i tre skikt, det mellersta av nickel och de yttre skikten av en legering av 75 % koppar och 25 % nickel, vardera ytskiktets vikt utgör 46,5 % av myntets vikt	9,50	28,5
en krona	legering av 75 % koppar och 25 % nickel	7,00	25,0
femtio öre	legering av 75 % koppar och 25 % nickel	4,50	22,0
tjugofem öre	legering av 75 % koppar och 25 % nickel	2,18	17,0
tio öre	legering av 75 % koppar och 25 % nickel	1,44	15,0
fem öre	legering av 95 % koppar och 5 % zink	2,67	18,0

Denna förordning träder i kraft, såvitt avser bestämmelsen om mynt i valören en krona, den 1 januari 1982 och i övrigt två veckor efter den dag då förordningen enligt uppgift på den utkom från trycket i Svensk författningssamling, nämligen den 16 december 1980. Femöresmynt enligt 1 § i sin äldre lydelse får dock präglas intill utgången av juni 1981.

Genom denna förordning ändras hittills gällande bestämmelser beträffande mynt i valörerna en krona och fem öre.

Om mynten i valören en krona föreskrevs i kungörelse den 19 mars 1971 (SFS 1971:105), att de skulle präglas av pläterat material i tre skikt, det mellersta av en legering av 97 % koppar och 3 % nickel och de yttre skikten av en legering av 75 % koppar och 25 % nickel, vardera ytskiktets vikt utgör 10 % av myntets vikt.

Enligt den nya förordningen skall enkronorna liksom 50-, 25- och 10-öringarna präglas av en homogen legering av 75 % koppar och 25 % nickel. Ändringen föranleder ingen ändring i enkronornas hittillsvarande vikt och diameter.

Mynten i valören fem öre skulle enligt 1971 års kungörelse präglas av en legering av 95 % koppar, 4 % tenn och 1 % zink. Enligt den nya förordningen skall tennet slopas i legeringen och zinkinnehållet ökas till 5 %. Ändringen minskar femöringarnas

vikt med en ren obetydlighet – 0,01 gram – men ändrar inte deras diameter. – Vi kan i detta sammanhang erinra om att den nu avskaffade legeringen av 95 % koppar, 4 % tenn och 1 % zink infördes för bronsmynten genom förordningen om rikets mynt den 3 februari 1855 (SFS 1855:14), § 9.

T.L.

KARLSKRONA MYNTHANDEL

Lennart Bertilsson
Hantverkargatan 11
371 35 KARLSKRONA

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Öppet månd–fred 10–17
tel 0455/81373

STATSBESÖKET I ÖSTERRIKE

– föga känd medalj i liten upplaga

Medalj tillverkare brukar inte höra till den sortens företagare som sätter sitt ljus under skäppan. Tvärtom, reklamkontot verkar ibland utgöra större delen av framställningskostnaderna och mycken möda brukar respektive firmor lägga ner på att framhålla just deras produkts såväl artistiska som investeringsmässiga fördelar. Har till exempel vårt kungapar godkänt utkastet till en dem föreställande medalj, brukar detta framhållas med en bild från denna viktiga händelse.

Att en sådan medalj efter mer än ett år fortfarande är okänd för andra än en trängre krets hör därför till ovanligheten. Så tycks emellertid vara fallet med den medalj som präglades till minne av Kung Carl XVI Gustafs och Drottning Silvias statsbesök i Österrike i november 1979 (att den är vederbörligen godkänd har alltså inte utnyttjats).

Medaljen (se bilden) präglades i en relativt liten upplaga, 400 exemplar i silver och 1 200 i brons. Konstnären är *Erich Pichl*, känd österrikisk gravör, som bl a modellerat ett par 100-schillingsmynt åt det österrikiska myntverket. Men denna gång har hans egen firma präglat medaljerna. Utgivaren av denna medalj är också ovanlig, nämligen Sveriges handelskontor i Wien. Medaljen är slutsåld hos dem, men kanske några exemplar har sökt sig upp till de svenska breddgraderna från mynthandlare i Wien? Köpare var svenska dotterbolag, handelskontoret och agenter i Österrike. Medaljen visar på åtsidan kungaparet med drottningen till vänster och kungen till höger, omgivna av texten STAATSBESUCH DES SCHWEDISCHEN KÖNIGSPAARES. På framsidan syns stora riksvapnet, omgivet av texten ÖSTERREICH 6.-10. NOVEMBER 1979. På silvermedaljen finns dessutom tre stämplor, gravörens signatur, som är X'P, silverhalten 925 samt präglingsanstaltens, Firma Pichl, Tirol, stämpel. Silvermedaljen väger 17,5 gr. och bronsmedaljen 15,0 gr, diametern är 35 mm. Medaljerna levererades i bruna plastetuier med insida av velour och konstsidan. Priset var vid försäljningen 350 schilling för silvermedaljen (ungefär 116 sv.

kr.) och 80 schilling för bronsmedaljen (ungefär 26 sv. kr). Aktuella prisuppgifter från mynthandlare finns f n inte, men torde p g a den ringa upplagan ligga högre.

I fråga om porträttlikhet har gravören snarare lyckats sämre än sina föregångare. Som den svenske myntgravören Léo Holmgren uttryckte det efter kritiken mot 50-kronors-myntet med anledning av det kungliga bröllopet i juni 1976: "Det är svårt att porträttera vackra unga människor!"

Herman Gyllenhaal

Skala 2:1

Den kongl Mønt- og Medaillesamling, Köpenhamn, 200 år

Den kongl Mønt- og Medaillesamling i Köpenhamn har fyllt 200 år och har firat sitt jubileum inte i dagarna sju men väl i drygt tre månader. Det har också funnits anledning till ett så långt firande, eftersom institutionen verkligen har flera födelsedagar: den 16 december 1780 fick den för den kungl. myntsamlingen tillsatta kommittén befallning att samlingen skulle placeras i ett särskilt rum på Rosenborgs slott; i februari 1781 utfärdade samlingens förste chef, greve Joachim Moltke, ett organisationsprogram, som bl a reglerade leveransen av pliktexemplar och inlösenplikten av myntfynd; den 28 mars 1781 slutligen kom en ny kunglig förordning om samlingarnas uppställning på Rosenborg och samtidigt överlämnades alla guldmynt i kunglig ägo till huvudsamlingen.

Med ett sinne för effekter värdigt en mästaregissör har Møntsamlingens chef och övrig personal låtit jubileet få samma trestegsfas som födelsen; den 16 december 1980 invigdes jubileumsutställningen kallad *Et Myntcabinet till Nytte og Ære* och ordnad av museumsinspektör Kirsten Bendixen; i februari 1981 utkom jubileumsskriften *Den kongelige Mønt- og Medaillesamling 1781–1981* och den 26–28 mars slutligen hålls ett internationellt symposium om *Møntvæsen og Møntcirkulation i Østersøområdet c. 1350–1500*.

Till symposiet har inbjudits 15 forskare från olika länder, varav två från Sverige: Brita Malmer, som talar om *Monetary Circulation in Southern Sweden c. 1350–1500 in the light of some major church-finds*, och Lars O Lagerqvist, som talar om *The circulation of late-medieval Danish coins in Sweden*.

Jubileumsskriften innehåller tre högintressanta bidrag. Det första och längst är av Jørgen Steen Jensen och behandlar samlingarnas historia under åren 1652–1832, dvs också hela förhistorien till myntkabinettets tillkomst 1780/81. Denna förhistoria omfattar mycket av intresse bl a Kristian VI:s inköp av Niels Foss samling 1739, det dyrbaraste förvärv som någonsin gjorts till samlingen, och förvärvet av C. G.

Warmholtz samling av svenska mynt 1755.

Jørgen Steen Jensens redogörelse behandlar i lika mån samlingarna som de personer, som skötte dem, och då med huvudvikt på den originelle Christian Ramus, vetenskaplig inspektör från 1799 till 1832. Till texten har fogats 13 bilagor, som återger originaltexten till viktiga dokument från den behandlade perioden. Tillsammans ger den en mycket fyllig och välskrivnen information om Møntsamlingens äldre historia.

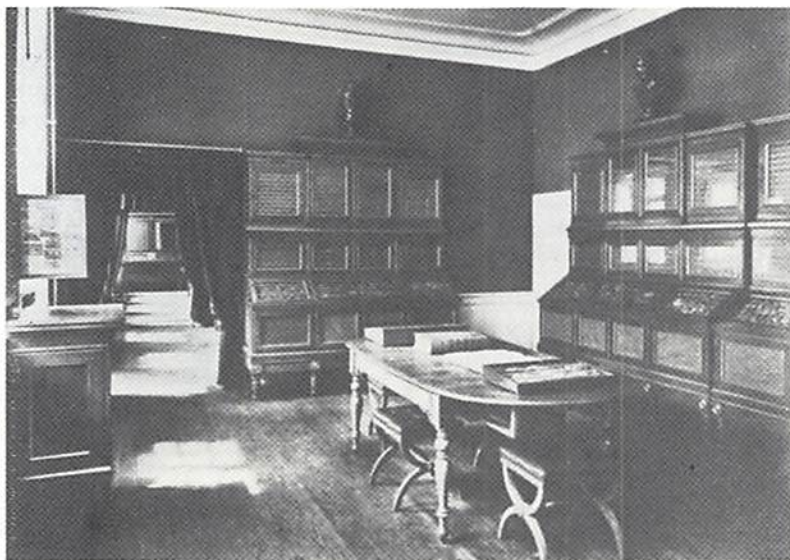
I det andra avsnittet, som är skrivet på engelska, behandlar Otto Mørkholm *The Danish Contribution to the Study of Ancient Numismatics 1780–1880*. Till skillnad från Sverige, som inte haft någon expert inom den antika numismatiken förrän Willy Schwabacher kom hit på 1940-talet, har danska lärde gjort en betydande insats inom denna specialitet alltifrån Georg Zoegas (1755–1809) dagar. Mørkholm framhåller

med rätta särskilt Ludvig Müller (1809–1891). Hans av samtid och eftervärld beundrade och alljämt flitigt citerade verk om Alexander den stores mynt gör honom till en pionjär inom den hellenistiska mynthistorien, ett område inom vilket han funnit en värdig efterföljare i den som så insiktsfullt beskriver hans insatser.

Sist i boken följer så Georg Galsters charmerande *Erindringer fra Universitetet og Nationalmuseet 1906 til ca. 1930*. De omfattar således endast den första delen av hans nästan 50-åriga verksamhet vid Møntsamlingen. Man önskar att de vore mycket längre. Galsters flödande, lätt ironiska berättarkonst är lika fascinerande i skrift som i tal.

De ovannämnda begivenheterna är emellertid inte allt. Lägg därtill att Møntsamlingen i samband med jubileet fått nya, solbelysta och ändamålsenliga kontorslokaler i våningen ovanför de gamla och att storartade gåvor har överlämnats, och det är fullt klart att detta jubileum är Møntsamlingen och dess personal både till nytta och ära.

Ulla Westermark

Den Kgl. Mønt- og Medaillesamling, Köpenhamn. Interiör från 1920-talet.

RECENSIONER

Ulla Westermark och Kenneth Jenkins: *The coinage of Kamarina*. The Royal Numismatic Society, Special Publication No. 9. London 1980. ISBN 0 901405 09 4. £ 15. Distr.: The Royal Numismatic Society, Dept of Coins and Medals, British Museum, London WC1 B3DG.

I sjunde boken av sin *Historia* berättar Herodotos – ofta kallad historieskrivningens fader – följande episod om maktspelet på Sicilien:

”Ty då Hippokrates självhärskare i Gela (498–491 f Kr.) belägrade Kallipolis, Naxos, Zankle, Leontine och därjämte Syrakusa och många barbariska städer, visade sig Gelon som en utomordentligt tapper man under dessa krig. Och av alla de uppräknade städerna var Syrakusa den enda, som undgick att underkivas av Hippokrates. Men syrakusanerna, som besegrades i en strid vid floden Eloros, räddades av korintierna och kerkyreerna (= invånarna på ön Kerkyra = Korfu). De åvägabragte nämligen en försoning på det villkor, att syrakusanerna skulle avträda Kamarina åt Hippokrates. Denna stad hade av ålder tillhört Syrakusa.

När Hippokrates hade regerat samma antal år som sin broder Kleandros, fann han sin död vid staden Hyble under ett fälttåg mot sikelererna. Då nu borgarna i Gela inte längre ville finna sig i självhärskardömet, föregav Gelon, att han ville försvara Hippokrates' söners, Eukleides' och Kleandros', rättigheter – men i verkligheten var det han själv, som, efter att ha övervunnit geloerna i en strid, övertog väldet, och han tog därvid makten från Hippokrates' söner. Efter att ha haft tur med sig i detta gick han så vidare. De s k *gamorerna* (jordägarna) i Syrakusa hade blivit fördrivna av folket och av sina egna slavar, de s.k. kyllyrierna. Gelon återförde dem från staden Kasmena till Syrakusa och vann därigenom även denna stad. Ty då Gelon ryckte fram mot Syrakusa, överlämnade syrakusanerna sin stad och sig själva.

När nu Gelon vunnit Syrakusa, brydde han sig inte så mycket om styrelsen över Gela utan lämnade den åt sin broder Hieron. Men Syrakusas makt stärkte han, och Syrakusa var för honom ett och allt. Staden växte också till och blomstrade. Ty dels förde han alla invånarna i sta-

den Kamarina till Syrakusa och gav dem där medborgarrätt och förstörde sedan Kamarina. (485 f. Kr) dels gjorde han med hälften av geloerna, sina egna landsmän, på samma sätt som med kamarineerna.” (Övers.: C Lindskog. Forum)

Detta sätt att behandla inte bara människor utan även hela städer och deras befolkning är inte ovanligt i Siciliens antika historia. Staden Kamarina, som strax efter år 600 f.Kr. anlades på Siciliens sydost som en dotterkoloni till Syrakusa utsattes flera gånger för liknande behandling. Redan ca 550, då den trots sin ännu kortvariga existens blivit en välmående stad med gott förhållande till både den kringboende ursprungliga befolkningen och till andra grekiska städer i närheten, hade invånarna fördrivits efter en konflikt med moderstaden Syrakusa. Staden fortlevde dock och vi vet att en person från Kamarina segrade i löpning i Olympia år 528.

Den period på knappt tio år (494/2–485) då staden Kamarina var i Hippokrates och Gelons makt har man ansett vara den period då dess

första egna mynt präglades. Man har haft olika uppfattning om vilka mynt som borde föras till denna period men i ett nyutkommet verk: *The coinage of Kamarina*, av Ulla Westermark och Kenneth Jenkins (för bibliografiska uppgifter m m, se ovan), argumenteras övertygande för att den lilla serien (18 mynt kända, fördelade på sju åtsides- och sju frånsidesstamper) av didrachmer med på åtsidan sköld och hjälm – på frånsidan en dvärgpalm omgiven av två benskendor bör vara präglad under denna tid och bara avsedd för lokal cirkulation. Bland de många argument som framförs i det diskuterande avsnittet skulle jag vilja nämna ett som är belysande för tekniken att tidsbestämma ordningsföljden av de antika mynten. Ett mynt av didrachmserien har påträffats i en skatt från Monte Bubbonia på Sicilien, tillsammans med mynt från olika städer på Sicilien bl a Syrakusa. Monte Bubbonia-skatten har tidigare daterats till ca 475/470 och i så fall måste Kamarina-didrachmerna verkligen höra till en period före Kamarinas förstöring 485. Men om Monte Bubbonia-skatten kan dateras till slutet av 460-talet, vilket nyligen har föreslagits, skulle didrachmen kunna höra till den period då staden åter bebyggs (från ca 461). Genom ett elegant resonemang, där ett flertal andra skattfynd med mynt från Syrakusa diskuteras, kommer författarna fram till slutsatsen att det inte går att

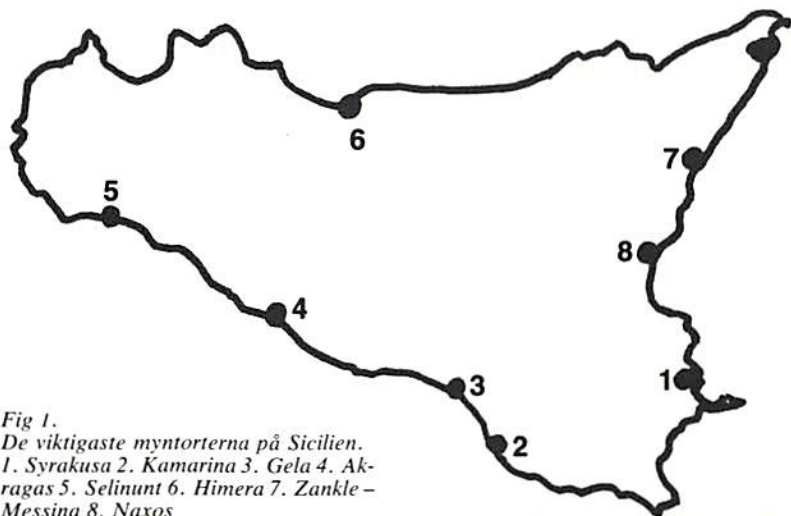

Fig 1.
De viktigaste myntorterna på Sicilien.
1. Syrakusa 2. Kamarina 3. Gela 4. Akragas 5. Selinunt 6. Himera 7. Zankle-Messina 8. Naxos

hävda att M. Bubbonia-skatten skall föras ned till 460-talet och alltså måste den tidigare dateringen till ca 475 ha företräde, vilket medför att didrachmerna bör föras till perioden 491–485 i Kamarinas historia.

Eftersom det skulle föra för långt att ens antydningssvis fortsätta genomgången av diskussionerna i boken vill jag bara ge en kort översikt av periodindelningen av Kamarinas mynt så som den föreslagits i boken: Period 1 har redan antytts, period 2 (ca 461–440/35) omfattar en lång serie (120 stamper) med relativt små silvermynt, litrai, med en vikt av 1.10–0.4 g, föreställande Flygande Nike/stående Athena. Till denna serie hör också två mycket små nominaler, dels ett pentonkion (= 5 uns, 1 litra = 12 uns) känt från en privatsamling och ett hexas (= 2 uns) från Kungl Myntkabinettet i Stockholm, (vikt 0.07 g, Svan, K A/Två punkter = valörmarkeringar, M). Till period 3 (425–405) hör en serie utsökta mynt: tetrachmer föreställande Athena körande ett fyrspann/Herakles i lejonfäll, en serie didrachmer föreställande flodguden Hipparis med små horn med mansansikte/nymfen Kamarina på en svan (se fig 2.). Till period 3 hör också drachmer och hemidrachmer med Nike/Nymfen Kamarina samt en omfattande serie bronsmynt med Gorgon-ansikte/Ugglor med ödla. En liten serie med 14 guldmynt med Athena i hjälm/Olivkvist och bokstäverna KA (alla från samma stamper) förs av författarna till Kamarina i stället för till Katane.

Period 4 slutligen representeras av silvermynt med Athena/Pegasos och bronsmynt med Athena eller kvinnohuvud/Häst. Dateringen för denna grupp är ganska osäker men hör hemma i slutet av 300-talet f Kr.

Det är uppenbart att det är två erfarna numismatiker och författare som står bakom denna bok – ju mer man arbetar med den, desto klarare framstår dess förtjänster. Den inleds, efter ett citat ur Pindaros' Femte olympiska ode, med en historisk översikt, därefter följer en kritisk diskussion av periodindelningen och argument för de olika dateringarna samt tolkningar av motiven på mynten, där återhållsamma men välfunna paralleller dras med andra föremål såsom reliefer, vas målningar, gemmer m m. För varje period har upprättats en stampkedja med numererade åt- och fransidesstam-

par. Själva katalogdelen upptar en noggrann beskrivning av de olika varianterna. Planschdelen är fördömlig. Nyttigt är också avsnitten om antika imitationer och moderna förfälskningar.

Med detta verk kommer ytterligare en viktig bit på plats i det pussel som utgivningen av monografier över Siciliens myntorter utgör och man kan utan att ta till överord säga att detta kommer att bli ett standardverk, som kommer att användas inte bara i diskussionen om Kamarina utan också i den fortsatta forskningen om de grekiska städernas mynt på Sicilien.

Harald Nilsson

Fig 2.
Didrachm från Kamarina från period 3 (ca 415 f Kr). Privatsamling i USA. 8.32 g. Skala 2:1.

Ats.: Flodguden Hipparis (personifikation av floden med samma namn nära Kamarina). Ofta framställdes flodgudarna med tjurhuvuden (så t ex i det närbelägna Gela) men Kamarina har en för mänsklig version: ett manshuvud med hornen endast antydda bland lockarna. Fråns.: Nymfen Kamarina på ryggen av en svan.

Bjarne Ahlström – Yngve Almer – Kenneth Jonsson: Sveriges besittningsmynt. Die Münzen der schwedischen Besitzungen, Coins of the Swedish Possessions. Numismatiska Bokförlaget AB, Sthlm 1980. 208 sid. Mycket rikt ill. Linnetrådband. Pris inkl. moms 150 kronor.

Numismatiska Bokförlaget har nu berikat den svenska numismatiska litteraturen med ett arbete om en stor och intressant grupp mynt, som återspeglar "en sedan länge avslutad fas i Sveriges historia", för att begagna Nils Ludvig Rasmussons ord i hans vägledning till Kungl. Myntkabinettets utställning av svenska besittningsmynt. Som Rasmusson påpekar kan man terminologiskt skilja mellan olika slag av "besittningsmynt". Sammanfattningssvis kan vi låta uttrycket besittningsmynt betyda mynt präglade i områden, som längre eller kortare tid har stått under svensk överhöghet. (Om svenskarna var i dessa områden med rätt eller orätt är en ur numismatisk synpunkt ointressant fråga.)

Det måste inledningsvis betonas mycket kraftigt, att den skildring av de olika territoriernas mynthistoria, som vi kan ta del av i Kungl. Myntkabinettets utställning och som vi nu får läsa i det nya arbetet, bara är utsnitt ur de olika territoriernas totala mynthistoria, längre eller kortare utsnitt, allt efter den svenska besittningstidens längd.

I förordet kallar utgivarna det nya arbetet för andra upplagan av den för 13 år sedan av Bjarne Ahlström utgivna boken med samma namn, men de påpekar samtidigt – och med rätta! – att det är fråga om en i alla avseenden grundligt reviderad andra upplaga. Utgivarna har i den nya boken arbetat in både nytt myntmaterial och nya forskningsresultat. I fråga om vissa avsnitt kan vi snarare

tala om ett helt nytt arbete än om en andra upplaga.

Liksom det tidigare arbetet följer det nya arbetet i huvudsak samma uppställning av materialet, som Rasmusson har i sin vägledning: det börjar sålunda med mynt präglade i Reval (det nuvarande Tallinn), som gav sig under svenskarna 1561, och slutar med mynt präglade 1631–1648 under trettioåriga kriget i södra och mellersta Tyskland, varefter följer mynt kontramarkerade på Saint Barthélemy. En nyhet är en utredning om falskmyntningen i Suczawa, av Ingemar Carlsson.

De inledande mynthistoriska skildringarna av varje myntningsområde är helt nyskrivna, av Lars O. Lagerqvist. Han har för övrigt med stöd av Nils Ludvig Rasmussons efterlämnade anteckningar kunnat företa omattribuering av en del mynt; sålunda har några kunnat föras till Wolgast i Pommern. Saint Barthélemys mynthistoria har kunnat revideras kraftigt tack vare Frank Ologrs forskning.

Som vi alla vet är det tyvärr så, att krig och politiska omvälvningar har gått mycket illa åt såväl myntbeståndet i museer och privatsamlingar som dokumentbeståndet i arkiven på kontinenten. Vi kan nog inte räkna med att det kan komma fram mycket *väsentligt* myntmaterial utöver det, som utgivarna och deras medhjälpare med flit och kunskaper här har låtit oss ta del av. Det nu framlagda arbetet kommer säkerligen att i många år vara *the Standard Work*, när det gäller de svenska besittningsmynten.

Det är en mycket vacker bok, som Numismatiska Bokförlaget har presenterat. Den är en heder också för tryckeriet, Masterprint. Kvaliteten på bilderna i det nya arbetet är vida överlägsen kvalitén på bilderna i första upplagan. Nu är det lätt att identifiera mynt efter bilderna i boken; det var inte alltid fallet tidigare, ty bilderna i det första arbetet var mycket ofta på tok för mörka. Vi ser nu tydligare vilken rikedom såväl av mynttyper som av gravörstilar, som de svenska besittningsmynten uppvisar. Att boken säljs till ett så lågt pris som 150 kronor får betraktas som en ren vänlighet från förlagets sida.

De för varje mynt angivna värderingspriserna är uppgjorda på basis av priser, som har uppnåtts vid försäljningar av svenska besittnings-

mynt såväl i vårt land som i utlandet; ibland har T.G. Appelgrens kartotek över kända försäljningar (nu i Kungl. Myntkabinettet) begagnats som utgångspunkt. Såvitt rec. förstår är värderingspriserna satta med rätt stor återhållsamhet. Klokt nog har utgivarna helt avstått från att sätta ut några värderingspriser för de många svenska besittningsmynt, som måste betecknas som ytterst sällsynta, extremly rare (XR).

Torgny Lindgren

Lars O. Lagerqvist: Pettersons knappmakeri i Stockholm. Ett företag i knapp- och medaljbranschen. 54 s, ill. Stockholm 1980. ISBN 91-7260-487-5. Tryckt i 500 nummerade ex, alla inb. Pris 25 kr. AB Sporröng, Norrtälje.

Sporröngs har nyligen låtit utge en av vår välkände medlem, förste antikvarien Lars O Lagerqvist, skriven festskrift, "Pettersons knapp-

makeri i Stockholm", för att hylla Sporröngs avgående styrelseordförande, sonson till grundaren av knappmakeriföretaget.

Det är en liten förtjusande skrift, som härmed tillförts den svenska företagslitteraturen. Företaget, som 1915 förvärvades av Sporröngs, tillverkade även medaljer.

SNF:s grundare Magnus Lagerberg var en av företagets uppdragsgivare. Resultatet av medaljtillverkningen kan studeras i nr 2 av SNF:s småskriftserie, där nr 1 slagits hos Pettersons.

Ett fint tillskott till litteraturen om vårt lands medaljhistoria!

NUF

**GYNNA
MYNTKONTAKTS
ANNONSÖRER**

AUKTIONER

28/3 Oslo Mynthandel AS, Hotell Scandinavia. Bla en samling svenska kopparmynt 1625–1937.

3–4/4 B. Ahlströms Mynthandel AB på Operakällaren, Stockholm.

4/4 FÖRENINGEN FÖR HISTORISKA VÄRDEPAPPER. Vårauktion. Visning kl 9, auktionen börjar 11 f m. Lokal: Sessionssalen, 1 tr, Historiska museerna, tjänsteingången Storgatan 41, Stockholm. Upplysningar per tel 0764/626 36 efter kl 18.30.

25/4 Hirsch Mynthandel AB, Ingenjörshuset, Malmskillnadsg. 48, Stockholm.

16/5 SVEA Mynthandel. Operaterassen, Stockholm.

20–21/5 Svenska Numismatiska Föreningens vårauktion. Historiska Museernas hörsal, Storgatan 41, Stockholm.

**SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGENS
MEDLEMSNÅL
kan rekvideras från kansliet!
Pris: 18 kr + porto**

FÖRENINGAR

FAGERSTABYGDENS MYNTKLUBB sammanträder första helgfria måndagen i varje månad på AB Västanfors Industriens matsal, S Linjan, Fagersta. Upplysningar tel 0223/116 71 e kl 17.00 och 0223/172 18 kl 8.30-16.00.

FINSPÅNGS MYNTKLUBB sammanträder sista torsdagen i varje månad på Sparbanken Östergötland, Bergslagsvägen 4, Finspång. Upplysningar tel 0122/103 89 el 161 20.

KATRINEHOLMS MYNTKLUBB har möten första helgfria onsdagen i varje månad på restaurang Storstugan, Stortorget 1, Katrineholm. Upplysningar tel 0150/210 45 el 151 00.

KRISTIANSTADSORTENS NUMISMATISKA FÖRENING har möten med auktion på Hemgården, Norretullsvägen 9, Kristianstad den 20/3, 10/4, 24/4, 15/5, 12/6, 17/7, 21/8, 18/9, 16/10, 20/11, 18/12.

MYNTKLUBBEN NICOPIA har möten andra måndagen i varje månad på Pensionärgården, V Trädgårdsgatan 57, Nyköping. Upplysningar tel 0155/131 31, 133 09, 134 29.

Samlarföreningen S:t ERIK, Myntsektionen har möte på Karlbergsvägen 32A, Stockholm kl 19.30 den 2/4 och 7/5.

SAMLARKLUBBEN NUMIS Skellefteå har möten första torsdagen i varje månad i NV-huset, konferensrummet. Upplysningar 0910/186 80.

NUMISMATISKA KLUBBEN i Uppsala sammanträder i Skandia, Drottninggatan 1A, den 17/3 årsmöte och föredrag, 21/3 besök vid Myntets dag och 5/5 auktion. Upplysningar tel 018-11 50 00 el 12 80 10.

VÄRENDIS NUMISMATISKA FÖRENING sammanträder med myntauktion 18/3, 7/4, 7/5 på restaurang Munken, Norrgatan 24, Växjö, kl 19.20, Visning 18.20-19.20.

NUMISMATISKA FÖRENINGEN ÖRESUND, Helsingborg har möten första helgfria onsdagen varje månad på Handelsklubben, Sundstorg 3, Helsingborg. Upplysningar tel 042/26 21 14.

ÖREBRO NUMISMATISKA FÖRENING har i regel möten sista onsdagen i varje månad. Lokal: Museets föreläsningssal. Upplysningar: 019/188 600.

KALMAR MYNTKLUBB har möten första helgfria måndagen i varje månad (utom juli och augusti) kl 19.00 i SE-banken, Storgatan 17, Kalmar. Upplysningar 0480/135 61, 115 84.

TÄLJE MYNTKLUBB har möten den 12/3, 9/4 och 14/5. Program: Numismatiska föreningsaktiviteter. Lokal: Wendelas rum, biblioteket - LUNA, Södertälje. Upplysningar 0755/185 68.

Numismatiskt nytt

År 1976 anordnade internationella numismatiska kommissionen i Warszawa och Budapest tillsammans med Polens och Ungerns nu-

MYNT & MEDALJER

Sveavägen 96

Box 19507

S-104 32 Stockholm 19

T - Rådmanngatan

(uppgång Handelshögskolan)

☎ 08-34 34 23

*Svenska mynt
och sedlar,
utländska sedlar
i stor sortering*

Öppet: vard. 11-18, lörd 9-14

numismatiska sällskap ett symposium om myntimitationer och myntförfälsknings.

I Ungern har nu (1980) av numismatikerna I. Gedai och K. Biró-Sey (förlag Akadémiai Kiadó, Budapest) utgetts en bok, "Proceedings of the international numismatic symposium", som innehåller många av de föredrag som hölls på de två platserna.

Av dessa är följande i första hand av intresse för vårt lands myntsamlare:

K. Bendixen: "Examples of coin imitations during the Early Middle Ages of Denmark".

J. S. Jensen: "Danish finds of bracteates of so-called Mecklenburg-Scandinavian type".

K. Skaare: "Coin imitations in Viking-Age Norway".

S. Suchodolski: "Imitations monétaires dans la zone balte durant le Haut Moyen Age".

Föredragen, sammanlagt 29 stycken, berör såväl antiken som medeltiden och innehåller många intressanta upplysningar. Till texten finns fogade 39 sidor med rikt bildmaterial.

NUF

Välkomna att besöka vår monter på MYNTETS DAG -81, dit vi tar med ett så stort sortiment som möjligt av: mynt o sedlar såväl svenskt som utländskt.

månadens special

2 kr 1910	f.m.m. 1?	225:-
2 kr 1912	1+/01	600:-
2 kr 1926	01	200:-
2 kr 1926	1+	125:-
2 kr 1930	01 à 0	500:-
2 kr 1936	01/0	90:-
2 kr 1937	1+	95:-
1 kr 1904	01 à 0	1 475:-
1 kr 1915	1/1+	75:-
1 kr 1924	01	500:-

månadens special

1 kr 1928	01/0	450:-
1 kr 1929	01/0	300:-
1 kr 1933	01 à 0	150:-
1 kr 1934	01/0	250:-
50 ö 1877	1?	300:-
50 ö 1930	01	200:-
50 ö 1933	01 à 0	250:-
50 ö 1940	N 0	350:-
25 ö 1885	0	975:-
25 ö 1940	N 0	200:-

månadens special

5 ö 1917	1+	100:-
5 ö 1917	01	200:-
5 ö 1918	1+	295:-
5 ö 1918	1+/01	350:-
5 kr 1928	01 à 0	750:-
5 kr 1940	0	95:-
5 kr 1944	01	50:-
5 kr 1948	0	45:-
5 kr 1951	0	60:-
5 kr 1965*	0	1 000:-

PEO MYNT & FRIMÄRKEN AB

Drottninggatan 29, Tel. 08-21 21 10
Box 16245, S-103 25 Stockholm

MYNTAUKTION

*Grand hotell i Borås
lördagen 7 mars kl 14.00*

Några objekt bland 375: Daler 1544, 1559, 1561 (2 st), 1575, riksdaler 1608, 1610, 1616, 1617, 1639, 1707 i praktskick, 1718, 1719, 1767, 1792 (G III), 1815, 1816, 1827 m fl.

Den ytterst sällsynta dukaten 1820 med 1818 års bild.

Bland silvermynt i lägre valörer kan nämnas: 1/2 mark 1559, 2 öre 1560, Johan III 3-1 mark, klippingar, 2 mark Carl X Gustav, 8 mark 1664 i 01, 4, 2, 1 caroliner, vackra mynt Adolf Fredrik.

Koppar: 2 1/2 öre, 2 öre K. m. och 1 öre S. M. Carl XI.

Årgångsmynt Oscar II och senare regenter. Ring och beställ illustrerad auktionslista!

Numismatisk Orden

Skolg. 24, 502 31 Borås. Telefon 033/11 24 96
Fråga efter P. Österlund.

**ULF NORDLINDS
MYNTHANDEL AB**

Nybrogatan 36 • Box 5132, 102 43 Stockholm
Telefon 08-62 62 61

**KÖPER • SÄLJER • VÄRDERAR
MYNT • SEDLAR • MEDALJER
ORDNAR**

Numismatisk litteratur

Medlem av Sveriges Mynthandlares Förening

DATUM ATT MINNAS

3 APRIL

Sista anbudsdagen på Sveas skriftliga anbudsauktion. Massor med svenska och utländska mynt, medaljer och sedlar. Mynt för alla.

GRATIS KATALOG

16 MAJ

Avälles Sveas kvalitetsauktion på Operaterassen. Vi bjuder på objekt för finmakare. Välkommen.

Katalog erhålles mot 25:- insatt på vårt postgiro (prenumeration för 1981 års prislister och katalog 50:-)

P. S. Vi tar löpande emot objekt till våra auktioner. Lägsta provision 25:-/objekt.

Vi lämnar gärna förskott.

SVEA

MYNT & FRIMÄRKSHANDEL AB

Stureplan 4. Box 5358, S-102 46 Sweden

OBS! NYTT TELEFONNUMMER

Telefon 08-14 46 40

Bank: Svenska Handelsbanken

Bankgiro 189-3759. Postgiro 85 96 65-2

